

Türkiye işçi sınıfı üzerinde, günümüzün önde gelen araştırmacılarından biri Yıldırım Koç'tur. Halen TÜRK - İŞ'e bağlı bir sendikada çalışmakta olup, bu görevinde çok yaygın gözlemler yapma imkanına sahiptir. Nitekim bu yazıdaki izlenimleri de 1988 yılının Nisan-Eylül döneminde 43 ili kapsayan taban eğitimlerindeki gözlemlerinden kaynaklanmaktadır.

TÜRK-İŞ'in eylem programındaki samimiyetsizliği, ikiyüzlülüğü, 1987 yılındaki tavır değişikliği, bu değişikliğin ne ölçüde gerçek olduğu, değişiklik varsa kaynağı, bu konfederasyonda iç demokrasi-nin mümkün olmadığı konularında köklü ve haklı eleştiriler vardır ve bunlar geniş çevrelerde tartışılmaya devam edecektir. Söz konusu yorumlar açısından elinizdeki yazının herhangi bir mutabakatı ifade ettiğini ileri sürmenin olanağı yoktur. Ne ki, birinci elden gözlemler birçok kez soyut tartışmalardan daha değerlidir. Konuyla ilgilenenlerin tartışmaları zenginleştirmesini bekliyoruz.

İŞÇİ SINIFI VE HÜKÜMET İLE MÜCADELE

Yıldırım KOÇ

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Temmuz 1988 istatistiklerine göre, Türkiye'de 2 milyon 227 bin sendika üyesi bulunmaktadır. Bu üyelerin 1 milyon 671 bini Türk-İŞ'e bağlı sendikalarda örgütlüdür.

Türk-İŞ, kurulduğu 1952 yılından 1987 yılına kadar hükümetlerle ilişkisi açısından kendi içinde oldukça istikrarlı bir politika izledi. 1953-1957 döneminde hükümetle ilişkilerde bazı sıkıntılar yaşandıysa da, 1957-1980 döneminin genel özelliği, hükümetlerle iyi geçinme çabasıydı. Bu ilişkiye de daha sonra "partilerüstü politika" dendi. Avrupa sendikacılığında da "partilerüstü politika" kavramı vardır; ancak bu kavramın içeriği ve uygulaması, Türk-İŞ'in "partilerüstü politikası"nın tam zıttıdır.

Avrupa'da kavramın içeriği, sendikaların siyasal partilerden bağımsızlığı ve hangi parti iktidarda olursa olsun, üyelerin ve bazı durumlarda da tüm işçi sınıfının çıkarları için bu hükümetlerin karşısında tavır alabilmektir. Türk-İŞ'in anlayışında ise hangi parti iktidarda olursa olsun, hükümetle iyi geçinmek esastır.

Türk-İŞ'in bu tavrı ilk kez 1987 yılı Eylül ayındaki referandumda değişti.

Türk-İŞ yönetimi 1965 seçimlerinde de siyasal bir tavır almış, bazı milletvekillerinin seçilmemesi için bir kampanya açmıştı. Ancak bu tavır belirli partilere veya hükümete karşı değil, çeşitli partilerdeki milletvekillere karşıydı.

1987 referandumunu, 1987 genel seçimleri ve 1988 referandumunda Türk-İŞ'in takındığı tavır, 1952-1980 döneminin "hükümetle iyi geçinme anlamındaki partilerüstü politika"dan önemli bir ayrılışı göstermektedir. Türk-İŞ ilk defa hükümet karşısında açık şekilde tavır

almaktadır. Türk-İŞ'in eylem programının kabul edilişi ve uygulanması bir ayrı tartışma konusudur. Ancak 1987 yılındaki bu tavır değişikliğinin önemi vurgulanmalı ve bu tavrın sürekli kılınarak güçlendirilmesine çaba gösterilmelidir.

Türk-İŞ yönetiminin bu tavır değişikliği, Türkiye işçi sınıfının Türk-İŞ içinde örgütlü kesiminin yıllardır süren mücadelesi sonucunda gerçekleştirilmiştir.

İşçilerin hükümete karşı mücadele konusundaki tavırları nedir?

1988 yılında 40'ı aşkın ilde 100 dolayında işyerinde tüm işçilerin katıldığı taban eğitimi seminerlerinde bu ve benzeri soruları tartışma ve gözlemlerde bulunma olanağı oldu. Aşağıdaki notlar, bu gözlemlerin çok kısa bir özeti'dir.

İŞÇİLERİN HÜKÜMETLE MÜCADELE KONUSUNDAKİ TAVIRLARI

İşçilerin çok küçük bir bölümü, sendikal etkinliklerin ve mücadelenin yalnızca toplu iş sözleşmeleri alanı ile sınırlanmasını ve Hükümetle mücadele edilmemesini savunmaktadır.

Kamu sektöründeki işçilerin bir bölümü ve özel sektördeki işçilerin büyük bir çoğunluğu, sendikaların Hükümete karşı eylemler düzenlemelerini ve işçilerin vermeye hazır olduğu mücadeleye önderlik etmelerini istemektedir ("Sendikacı benim mücadeleme önderlik etsin.").

Kamu sektöründeki işçilerin önemli bir bölümü ve özel sektördeki işçilerin azınlığı ise, sendikacıların işçiler için Hükümete karşı mücadele etmesini istemekte-

dir ("Sendikacı benim için mücadele etsin.').

Sendikal mücadelenin yalnızca toplu iş sözleşmeleri alanı ile sınırlı kalmasını isteyen çok küçük azınlık, ANAP içindeki eski MHP'li kadroların bir bölümüdür. Sendikaların siyasal alanda artan etkinliği bu kişileri rahatsız etmekte ve bu kişiler sendikaları siyaset yapmakla suçlamaktadır. Hükümete karşı siyasal alanda mücadeleyi reddedenler, Türk-İş'in eylemleri ve özellikle de Tarih olaylarını hatırlatarak, sermayenin depolitiyasyon sürecini sürdürmeye çalışmaktadır.

İşçiler arasında giderek yaygınlaşan eğilim, sendikaların, hükümete karşı kitle eylemlerine öncülük etmesi gerektiğidir. Fakat bu gruptaki işçilerin ancak bir bölümü, ANAP Hükümetine karşı verilecek mücadelenin kendi başına yetersizliğini, gerçek sorumluların sermaye sınıfı olduğunu kavramaktadır. İşçiler arasında Türk-İş yönetimine karşı en sert tepkiyi duyan ve dile getirenler bu gruptaki işçilerdir. Ancak Türk-İş eylem kararlarını alınca ve uygulamaya koyunca da mücadelenin en ön safında bu işçiler yer almış ve örgütlü mücadeleyi savunmuşlardır. Bu işçilerde örgütlü mücadeleye karşı bir güvensizlik yoktur. Güvensizlik, mevcut örgüt yapısı ve işleyişine ve bazı sendikacılaradır. Ancak bu güvensizlik, alternatif yapıların oluşturulmasına genellikle yol açmamakta, sendika-içi demokrasi doğrultusundaki talepleri güçlendirmektedir. Türk-İş ve bağlı sendikalar mücadeleye girdikçe ve sendika-içi demokrasi uygulandıkça, bu işçilerin güveni ve desteği artacaktır. 12 Eylül öncesinde DİSK'e bağlı sendikalarda örgütlü ve önemli bir mücadele geleneği olan işçilerin büyük bir bölümünün bugün Türk-İş'e bağlı sendikalarda örgütlü olması da bu kanadı güçlendirmektedir.

Küçümsenmeyecek sayıda işçi ise sendikacıların işçiler için mücadele etmesini istemektedir. Bu gruptakiler, hükümete karşı mücadeleyi reddeden küçük azınlıktan farklı bir tavır içindedir. Hükümetin işçi düşmanı tavrı karşısında, hükümete karşı açık tavrı almanın ve şartları zorlayarak gerektiğinde yasaları zorlayan yollarla mücadele etmenin zorunluluğunu kabul etmekte; ancak bunu işçiler adına sendikanın yapmasını istemektedir. Türk-İş ve bağlı sendikaların yöneticilerine getirdikleri eleştiri de, "bizim için yeterince mücadele etmiyorlar" biçimindedir. Sendikaların mücadelesinin yetersizliği, hataları ve bunun sonucunda ortaya çıkan başarısızlık, bu işçilerde sendikal mücadeleye ve genelinde örgütlü mücadeleye olan güveni azaltmaktadır. Bu tavrın değiştirilebilmesi ancak sendikaların ve emekten yana siyasal örgütlenmelerin bilinçli çabalarıyla gerçekleştirilebilir. Bu işçilerin bir bölümü 1987 seçimlerinde ANAP'a oy vermiş ve hatta delegelik etmiştir.

bölümü ise bir çuval şekere veya makarnaya oy satmıştır. Bugün ise ANAP'a dış bilemektedir. Bu gruptaki işçilerin mücadele anlayışları genellikle ANAP Hükümeti ile sınırlıdır. Sorunların doğmasında ve

büyümesinde sermayenin sorumluluğunu genellikle görememektedirler.

Bugün Türkiye'de sendikal işçiler arasında çoğunluğu bu üçüncü gruptakiler oluşturmaktadır. Bu tavrın nedeninin anlaşılması, önümüzdeki dönemde bu tavrın değişme ve değiştirilme sürecinin kavranmasını sağlayacaktır.

KÖTÜ BİR GELENEĞİN OLUŞMASI

Sendikaların üyeleri için yeni hak ve çıkarlar sağlamada kullandıkları en önemli iki yoldan biri toplu iş sözleşmeleri, ikincisi mevzuat değişiklikleridir. Başarılı toplu iş sözleşmelerinin en önemli önkoşulu grev hakkı, işçi lehine mevzuat değişikliklerinin en önemli önkoşulu ise işçilerin bilinçli olarak kullanacakları oy güçleridir. Kamu sektörü işyerlerinde ise işçilerin oy gücü toplu iş sözleşmelerindeki başarıyı da etkiler, çünkü kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri son aşamada hükümetle yapılır.

1946 yılında Cemiyetler Kanunu'ndaki sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağının kalkmasından sonra sendikalar yeniden kuruldu. Ancak grev yasağı sürdüğünden, sendikaların başarılı sözleşmeler aracılığıyla üyelerine yeni hak ve çıkarlar sağlamaları mümkün olmadı. Sendikal işçilerin büyük bir bölümü kamu kesiminde olduğundan, sendika yöneticileri, mevcut iktidarla iyi geçinerek, yürürlükteki mevzuatın ötesinde hak ve çıkarlar sağlamaya, mevzuatı uygulamaya, işçi lehine mevzuat değişiklikleri yapmaya, işyeri yöneticilerinin işçiye karşı tavrını etkilemeye çalıştılar. Bunun yolu, işçileri hükümete karşı mücadeleye sokmak değildi. İşçiler henüz hükümet gibi güçlü bir işveren karşısında mücadele edecek bilinç ve örgütlülüğe sahip değildi; kamu sektörü işyerlerinde ücretler ve çalışma koşulları genel çereye ve özel sektör işyerlerindeki göre iyiydi; 1923 sonrasının baskı dönemi etkisini bir ölçüde sürdürüyordu; hükümet işçi eylemlerine karşı hoşgörüsüzken, oy alabilmek amacıyla, işçiyi bir ölçüde memnun etmeye razıydı.

1960 yılına kadar Türkiye'de sendikal işçilerin büyük bir bölümünü oluşturan kamu kesimi işçilerinin sendikaları, mevcut hükümetle iyi ilişkiler geliştirerek, işçileri mücadeleye sokmadan, onlar adına bazı haklar sağlama konusunda oldukça başarılı oldular. Ekonomik büyüme dönemlerinde bu başarı daha da arttı. Sendikacıların önemli bir bölümü, iktidardaki partinin ocak ve bucak teşkilatlarına girdi ve yönetici oldu. Daha sonra da, iktidardaki partinin çeşitli kademelerindeki görevleri sayesinde, temsil ettikleri işçiler için çeşitli hak ve çıkarlar sağladılar. İşçilerin örgütlü gücüyle ve eylemiyle değil, işçilerin potansiyel gücünü kullanan ve bu gücü oy biçiminde iktidardaki parti lehine yönlendirmeye çalışan sendikacılar aracılığıyla hak ve çıkar sağladılar.

1961-1980 döneminde kamu sektörü işyerlerinde bu işleyiş devam etti. Toplu iş sözleşmelerinin işçi lehine bağtlanmasında sendikacıların iktidardaki siyasal parti ile üst düzey ilişkileri etkili oldu. Birçok işçinin gözünde, "sendikacılar onlar için hak aldı." Birçok sendikacı da, işçinin potansiyel gücü ile alınan hakları, kendilerinin işçilere aldıkları haklarını gibi sunarak, yerlerini sağlamlaştırdılar. Bu dönemde özel sektör işyerlerinde başarılı toplu iş sözleşmeleri ancak işçilerin örgütlü gücü ve birçok durumda eylemine dayanılarak zor koşullarda yapıldı. Kamu kesiminin toplu iş sözleşmelerinde ise benzer haklar görece olarak daha kolay sağlandı.

24 OCAK VE SONRASI

1970'li yılların ekonomik bunalımı sonucunda sermaye tarafından gündeme getirilen 24 Ocak programı bu yapıyı altüst etti.

24 Ocak kararları en katı biçimde kamu kesiminde uygulandı.

12 Eylül sonrasında işçi ücretleri en fazla kamu kesiminde düştü. Kamu kesiminde işçiler için yeni hak ve çıkarlar sağlayabilmenin yolu, özel sektördeki tek bir patronun çok daha güçlü bir işveren olan hükümetle ve patron sınıfının tümüyle dışı dış ve siyasal alanda bir mücadele vermektir. Ancak kamu kesiminde sendika üyelerinin sendikalarıyla geleneksel ilişkileri, birçok sendikacının ve sendika üyesinin bu genel yapısal değişimi kavramasını zorlaştırdı. 1946 yılından 1980'e kadar sendikaya yalnızca aidat ödemekle sınırlı bir sendika üyesi sorumluluğunun artık değişmesi gerektiği yeterince kavranamadı. Sendika üyelerinin önemli bir bölümü, kendileri yasal mitinglere gelmeye korkarken, yemek boykotuna katılmazken, sendika yöneticilerinin yürürlükteki yasalara göre yasadışı olan bazı eylemleri işçiler için yapmasını istemeye başladılar.

İşçilerin sıkıntıları her geçen gün artmaktadır. Ayrıca, bu sıkıntıların çözümü genelleşmekte, politikleş-

mekte, tek tek işyerlerinde birbirinden kopuk olarak yalnızca toplu iş sözleşmeleri alanında verilen mücadeleyi aşmaktadır.

İşçilerin çektikleri sıkıntılar nedeniyle duydukları tepki giderek artmaktadır. Artık bıçak kemiğe dayanmamaktadır, kemiği delmiştir. İşçilerin önemli bir bölümü de bu sıkıntılara karşı duyulan tepki, önce, geçmişte işlerine yararmış olan sendikacılara ve sendikaya yönelmektedir. Değişen şartları kavrayamayan veya bunların gereklerini yerine getirmeyen sendika ve sendikacılar, kapitalizmin bunalımının sonuçlarının sorumlusu olarak görülmekte ve örgütlü mücadeleye olan güven azalmaktadır. Üçüncü gruptaki bu işçiler, sendikaların ve emekten yana siyasal örgütlenmelerin çabalarıyla, sorunların gerçek sorumlusunun sermaye sınıfı ve onun siyasal alandaki temsilcisi ANAP olduğunu görecektir.

Sendikasız işçilerin hükümete karşı mücadeleye örgütlü bir biçimde katılma olanakları yoktur. Ancak sendikaların düzenledikleri eylemlere destek verdikleri, bazı işyerlerinde yemek boykotu ve mitinglere katıldıkları gözlenmektedir.

Memur statüsünde istihdam edilen işçiler, işsizler ve işçi ve memur emeklileri de, geniş tanımıyla işçi sınıfının kesimlerini oluşturmaktadır. Bunlar da bağımsız ve başını kendi çektikleri ayrı örgütlenmelerden yoksun olduklarından, sendikaların eylemlerine giderek artan bir destek vermekte veya siyasal alanda daha etkin olma yolunu seçmektedirler.

SONUÇ

Türkiye işçi sınıfının ve Türk-İş'in hükümetle mücadele konusundaki tavır değişikliği son derece önemlidir. Bu tavrı güçlendirmek ve geliştirmek ve sorunun gerçekte ANAP ile işçi sınıfı arasında değil, sermaye sınıfı ile işçi sınıfı arasında olduğunu kavratmak gerekmektedir.